

Jak napisać i oceniać esej pedagogiczny?

Małgorzata Kaliszewska, *Esej pedagogiczny w kształceniu akademickim: teoria, praktyka i ocenianie*, Wyd. Uniwersytetu Humanistyczno-Pedagogicznego Jana Kochanowskiego, Kielce 2009, ss. 210

Esej jako gatunek i ćwiczebna forma pisarska znany jest w szkolnictwie podstawowym i średnim nie od dziś. Stosowany jest także w szkolnictwie wyższym, ale bez wystarczająco pogłębianej refleksji metodycznej i genologicznej (czyli w kontekstach subdyscypliny teorii literatury badającej rodzaje, odmiany i gatunki tej literatury). W związku z tym brakuje na ogół studentom, którzy nie dość przykładali się do pisania esejów w szkołach średnich wiedzy o tym, jak wykorzystać jego walory w procesie kształcenia i samokształcenia, czasem także nawet przez nauczycieli akademickich.

Dlatego warto zwrócić uwagę na publikację pióra polonistki (absolwentki Uniwersytetu Jagiellońskiego) i zarazem dra n. hum. w zakresie pedagogiki (UAM) M. Kaliszewskiej, która próbuje tę lukę autentycznie interdyscyplinarnie zapłacić, dając studentom pedagogiki odpowiednią wiedzę i wskazówki praktyczne.

Niektóre kierunki studiów humanistycznych mają bowiem w planach edukacji osobny przedmiot poświęcony bogaceniu wiedzy i języka studentów oraz doskonaleniu pisemnych form ich wypowiedzi. Niestety dla studentów pedagogiki nie było dotąd takiego podręcznika, który by umożliwił, w sytuacji braku także specjalnego przedmiotu nauczania, rozszerzanie i doskonalenie umiejętności pisarskich przez kierowane samokształcenie. Nie ma też żadnego kompendium wiedzy tak o tekście, jak i czytaniu literatury specjalistycznej, które byłoby ukierunkowane na specyfikę formowania zainteresowań pedagogicznych. Sama np. opracowałam kwestie *Studiowania literatury przedmiotu* (wyd. UJ, Kraków 2002 i II wydanie, Kraków 2003), ale z innego punktu widzenia – procesów doboru i gromadzenia, analiz i interpretacji tekstów fachowych na użytek opracowania stanu wiedzy o wybranym problemie poznania.

Zaś recenzowana tu krótko publikacja ma zalety także i jednocześnie pomocniczego skryptu zapleniającego niedostateczne relacje między wiedzą a umiejętnościami wyniesionymi uprzednio przez przyszłych pedagogów ze szkół, a wymaganiami podczas studiów wyższych, których podstawą są przecież pogłębione lektury opracowań naukowych, pisanych czasami nie tylko precyzyjnym, związłym i „suchym” stylem naukowym, lecz także i barwnym – z pogranicza beletrystyki – stylem właśnie eseistycznym.

Tekst, nie tyle bowiem jednak tylko skryptu, co raczej zdecydowanie monografii *problematyki*, składa się z trzech głównych, podobnych objętościowo

części. Pierwsza nosi nadtytuł *Radość czytania* i zawiera rozdziały poświęcone: specyfice, rodzajom oraz funkcjom esejów literackich i naukowych oraz ich formom pogranicznym; podstawom teoretycznym, tj. psychofizycznych, naukoznawczych, filozoficznych i kulturoznawczych przesłanek procesu czytania, analizowania i komentowania tekstów literackich i naukowych. Szczególnie dużo miejsca poświęca się tutaj hermeneutyce, jako aktualnie – przynajmniej werbalnie – preferowanemu w dydaktyce szkolnej paradygmatowi egzegezy treści i form w odbiorze dzieł piśmiennictwa. Autorka przy tym własne wypowiedzi na ten temat oparła na celowo dobranej i najważniejszej, bogatej i aktualnej literaturze przedmiotu, zwłaszcza z kręgu szkolnej polonistyki i dydaktyki języka polskiego w liceum. Cenne są też udane próby zaprojektowania poznania empirycznego i zbadania specyfiki esejów pedagogicznych, jako osobnej ich kategorii, szczególnie przydatnej studentom kierunków pedagogicznych, które łączą w sobie obie funkcje edukacji – socjalizacyjną i zarazem wyzwalającą/emancypacyjną.

Druga część książki traktuje o doskonaleniu umiejętności samodzielnego pisania esejów. Nadano jej wielce zasadny tytuł *Trud pisanie eseju*. W pierwszym rozdziale tej części opracowania roztrząsany jest temat uobecnienia eseju w dydaktyce akademickiej, w następnym – przedstawia budowanie warsztatu, naukowego i zawodowego, studenta pedagogiki z uwzględnieniem w nim także różnych innych gatunków pisarskich, potrzebnych pedagogom w studiowaniu i potem – w pracy zawodowej, np. recenzji. Omawia ponadto bardzo ważne takie kwestie, jak składniki i etapy konstruowania tekstu oraz cechy języka i specyficznego stylu opracowania tyleż rzeczowo co i artystycznie eseju. Rozdziały te zawierają cenne dydaktycznie informacje oraz porady, jak zabrać się do takich zajmujących robót. Są one – co bardzo ciekawe – ilustrowane przykładami z rozmaitych opracowań specjalistycznych wybranych pedagogów w osobach doświadczonych profesjonalistów.

Część trzecia książki podejmuje temat równie trudnej *Sztuki oceniania tekstu*. Wychodząc od szkolnego oceniania osiągnięć, znanego studentom z wcześniejszych lat i niższych szczebli edukacji, Kaliszewska przypomina podstawowe wiadomości na temat procesu oceniania i ewaluacji tekstu, prezentuje też różne kryteria oceniania prac pisemnych w ogólności oraz – na tym tle – sposoby oceniania samego eseju. Zgłasza też jeszcze i propozycje spójnej metodyki oceniania esejów studenckich. Rozdział ten poszerzają ponadto ćwiczenia/wprawki dla studentów, starannie przygotowane osobno i specjalnie dla każdej części opracowania.

Monografia skupia uwagę, ponieważ jest napisana zajmująco, przystępnym językiem. Autorka wielokrotnie stara się nawiązać bliższy kontakt z czytelnikiem, by ich przekonać do potrzeby podjęcia samokształcenia w zakresie pisania

tekstów, gdy zaistnieje taka potrzeba. Ponadto opracowanie zawiera wiele trafnie dobranych cytatów i streszczeń, lub omówień cudzych idei, które ujawniają przede wszystkim głębię i zarazem imponującą rozległość erudycji oraz własnych refleksji autorki. Ale mogą też – jako ilustracja i wzorce – zachęcać czytelników do osobistego sięgania po wskazane źródła wiedzy.

Mnie osobiście, pedagogowi i zarazem polonistce oraz jednej z pierwszych czytelniczek spośród dwójga opiniodawców wydawniczych – i to obok „czystego” wyłącznie filologa Kazimierza Wolny-Zmorzyńskiego – imponuje bardzo starannie przemyślana i zrealizowana kompozycja spisu zawartości/treści książki z dbałością o ład myśli, o hierarchię zagadnień składowych, o poprawność rozumowania uzasadnionej przekonującą argumentacją i klarownością wykładu preferowanych stanowisk autorskich oraz własnych ich komentarzy.

Na szczególne wyróżnienie zasługuje sposób wykorzystania literatury przedmiotu zainteresowań M. Kaliszewskiej. Nie jest to bowiem tylko banalny przegląd stanowisk wybranych specjalistów, lecz rzeczywiste rozwiązywanie kwestii postawionych przez siebie dzięki konsekwentnemu zmierzaniu do celów książki.

Ponadto zwraca uwagę osobisty styl prac naukowych M. Kaliszewskiej – tyleż ostrożne, co i krytyczne postawy poszukiwaczki wiedzy tematycznej przez niepewne stawianie pytań, co i autorskich ustaleń opartych na zebranych materiałach w postaci spostrzeżeń, wątpliwości i sugestii oraz – rzadziej – ale nawet i projektowanie twierdzeń pedagogicznych. Narracje pedagogiczne i wyjaśnienia naukowe danych empirycznych budzą szacunek dla odpowiedzialnego formułowania pytań i – tym bardziej – rozważne poszukiwanie na nie odpowiedzi. Stoi za tym znaczne doświadczenie Autorki zdobywane pracowicie na trzech już szczeblach ustroju szkolnictwa – najpierw w szkole podstawowej, potem w dwóch różnych szkołach ponadpodstawowych, aż po wyższą uczelnię akademicką/universytecką (w ostatnich 6 latach). Można by w tym kontekście stawestować myśli *à propos*, iż nie ma lepszej teorii niż dobra praktyka. Nie ma też lepszej teorii dydaktyki w uniwersytecie, niż ta w ścisłych relacjach z dobrą metodyką (choćby tego terminu pragnęli niektórzy „górnolotni” nauczyciele akademicy unikać).

Pojawia się więc szansa, że studenci – jako główni adresaci opracowania – będą chętnie sięgali po tę publikację w obliczu konieczności uczenia się opracowywania swoich tekstów nie tylko awansowych, np. magisterskich, lecz także ćwiczebnych, np. zaliczeniowych. Dlatego rekomendowaną tu publikację, jestem przekonana, warto też polecić co najmniej tym młodszemu, tzw. pomocniczym nauczycielom akademickim nowych pokoleń pedagogów.

Krystyna Duraj-Nowakowa
Uniwersytet Rzeszowski